Prijatie reportu o pridanej hodnote vo vzdelávaní riaditeľmi škôl na Slovensku[1]

School value added in Slovakia – attitude of headmasters towards its report

Mária KOLKOVÁ, Jana TRAJOVÁ

Abstrakt: Pridaná hodnota vo vzdelávaní ako autoevalvačný nástroj pre objektívnejšie hodnotenie výsledkov vzdelávania bola reportovaná 694 stredným školám na Slovensku prvýkrát v školskom roku 2014/2015. S cieľom získať spätnú väzbu o prijatí reportu na školách bol spolu s ním distribuovaný aj anonymný dotazník. Riaditelia škôl mali v ňom možnosť vyjadriť svoj názor na obsah a formu reportu. V článku sa zameriavame práve na analýzu a vyhodnotenie odpovedí riaditeľov. Návratnosť dotazníka bola nízka (necelých 23 %). Riaditelia ocenili vznik nového indikátora zohľadňujúceho vedomostnú úroveň žiakov pri nástupe na strednú školu a celkovo prijali report pozitívne.

Kľúčové slová: pridaná hodnota školy vo vzdelávaní, report, dotazník

Abstract: The value added by the school as a tool for more objective evaluation of learning outcomes was reported for 694 secondary schools in Slovakia. For the first time the report was distributed in school year 2014/2015. It also included an anonymous questionnaire for getting feedback. The principals had an opportunity to express their opinions on the content and format of the report. In this article, we focus on an analysis and assessing of the responses of headteachers. The response rate was low (less than 23%). Overall, report was accepted positively by headteachers. They appreciated new indicator that takes into account the prior achievement of students.

Key words: value added by the school, report, questionnaire

1 Úvod

Na Slovensku boli v júni 2015 prvýkrát na celonárodnej úrovni zverejnené výsledky výpočtu pridanej hodnoty vo vzdelávaní (PHV) v predmete slovenský jazyka literatúra (SJL). Správa bola doručená na všetky stredné školy, na ktorých sa v školskom roku 2014/2015 maturovalo v uvedenom predmete. Podľa Saunders a Rudd (1999) s reportovaním pridanej hodnoty vyvstávajú rôzne etické otázky. Aj z tohto dôvodu bola súčasťou reportu výzva riaditeľom škôl vyjadriť svoj postoj k obsahu reportu a jeho forme v nami navrhnutom dotazníku. Centrom príspevku je analýza odpovedí riaditeľov v kapitolách 0 a 0. Predchádzajú ich vysvetľujúce kapitoly. Príspevok uzatvára okrem zhrnutia aj pohľad na skúsenosti s prijatím PHV-SJL na školách v jeho začiatkoch v krajinách, kde má dnes reportovanie pridanej hodnoty vo vzdelávaní už dlhšiu tradíciu.

[1] Článok vznikol s podporou ESF projektu *Zvyšovanie kvality vzdelávania na základných a stredných školách s využitím elektronického testovania* (ITMS kód: 26110130546 a 26140130030).

1.1 Definícia pridanej hodnoty vo vzdelávaní

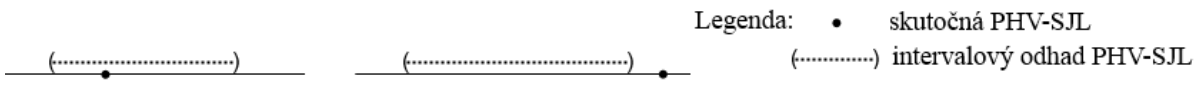
Od školského roku 2004/2005 prebieha každoročne na konci 9. ročníka základných škôl celonárodné testovanie z vyučovacieho jazyka a matematiky známe ako Testovanie 9 (T9). Další celoplošný test, nazývaný *externá časť maturitnej skúšky* (EČ MS), čaká žiakov maturitných odborov pri výstupe zo strednej školy. Zo slovenského jazyka a literatúry sa realizuje od školského roku 2007/2008. Databázy meraní sú prepojiteľné cez jedinečný kód žiaka. Výsledky testov sú verejne dostupné vo forme priemerných úspešností za školu na portáli http://vysledky.nucem.sk/. Jedným z dôvodov, prečo školy nemožno jednoducho porovnávať na základe priemerných úspešností v testoch je fakt, že nepracujú za rovnakých podmienok, špeciálne tu myslíme na rozdielnu úroveň vedomostí a schopností žiakov pri nástupe na strednú školu.

Za týmto účelom vznikol v súvislosti s hodnotením vzdelávacích výsledkov škôl pojem *pridaná hodnota vo vzdelávaní* (PHV, ang. *value added*). McPherson (1992) ju definoval jednoducho ako „výpočet príspevku, ktorý má škola na progrese žiakov“. Ako to naznačuje pojem *progres*, ambíciou PHV je zohľadniť aj vstupné vedomosti vedomostí žiakov, prípadne aj ďalšie charakteristiky žiakov či škôl. Bežným prostriedkom na *výpočet PHV* je hierarchické lineárne modelovanie, pretože na rozdiel od jednoduchej lineárnej regresie umožňuje uvažovať o efekte škôl.

1.2 Výpočet pridanej hodnoty vo vzdelávaní

Kľúčovým pri výpočte PHV je porovnanie očakávanej a dosiahnutej úspešnosti žiaka na konci posudzovaného obdobia. Očakávaná úspešnosť sa určí z charakteristík žiaka a jeho školy. V najjednoduchšom prípade by bola vypočítaná len na základe výsledku žiaka v teste na začiatku sledovaného obdobia. Znamenalo by to – že bez zohľadnenia efektu škôl – by sme od všetkých žiakov s rovnakým testovým skóre na vstupe očakávali rovnakú úspešnosť aj na výstupe. Rozdiel medzi reálne dosiahnutou a očakávanou úspešnosťou žiaka môže byť väčší alebo menší, kladný alebo záporný. Hierarchické lineárne modelovanie umožňuje odhadnúť, do akej miery k tomuto rozdielu prispieva škola. Práve tieto odhady efektov škôl sú stotožňované s PHV školy. Detailnejší opis výpočtu PHV so zohľadnením slovenských špecifík uvádzajú Kaclík et al. (2015).

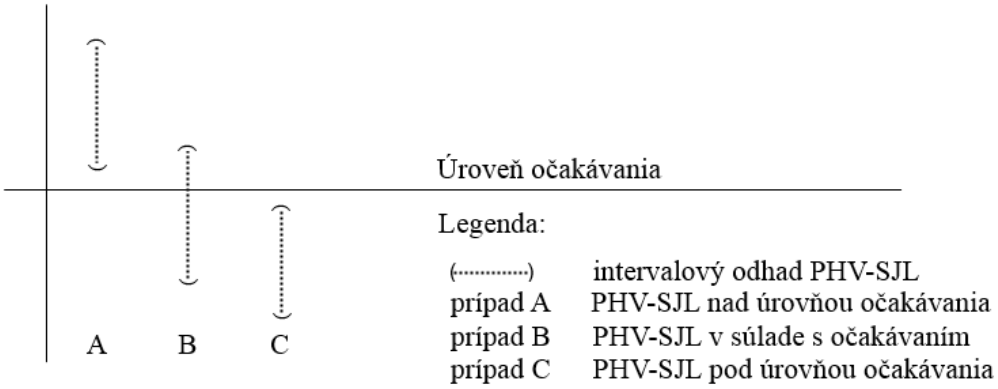
Pri výpočte PHV sme použili test z T9 ako vstupný a test z EČ MS ako výstupný, oba zo slovenského jazyka a literatúry. Preto sa všetky výsledky prezentované ďalej v texte týkajú PHV zo slovenského jazyka a literatúry (PHV-SJL). Matematicky sme PHV-SJL školy vyjadrili pomocou 95 % intervalu spoľahlivosti. Znamená to, že približne v 95 prípadoch zo 100 nastáva situácia zobrazená na schéme na obr. 1 vľavo a len pre zvyšných približne 5 prípadov by nastala situácia vyjadrená vpravo. Obrázok vľavo znázorňuje prípad, kedy intervalový odhad PHV-SJL pokrýva skutočnú PHV-SJL školy. Naopak, na obrázku vpravo intervalový odhad PHV-SJL školy vypočítaný na základe štatistického modelu leží mimo skutočnej PHV-SJL školy.

Obrázok 1. Intervalový odhad PHV-SJL a jeho pozícia voči skutočnej PHV-SJL školy

1.3 Kategórie škôl podľa pridanej hodnoty vo vzdelávaní

Intervalové odhady PHV-SJL školy umožňujú definovať tri kategórie škôl. Obr. 2 obsahuje referenčnú úroveň, resp. úroveň očakávania vo výške strednej hodnoty efektov škôl a intervalové odhady troch škôl A, B a C, ktoré boli zvolené tak, aby boli zastúpené všetky tri kategórie škôl podľa PHV-SJL. Odhady škôl A a C sú štatisticky významne odlišné od referenčnej úrovne, reprezentujú kategóriu škôl *nad úrovňou očakávania* – škola A – a kategóriu škôl *pod úrovňou očakávania* – škola C. Štatisticky významná odlišnosť od referenčnej úrovne sa na obrázku prejavila tak, že intervalový odhad škôl A a C leží celý nad alebo celý pod referenčnou úrovňou. Naopak, intervalový odhad školy B pokrýva referenčnú úroveň, čo znamená, že sa od nej nelíši štatisticky významne. Kategóriu PHV-SJL, do ktorej patrí škola B, sme nazvali *v súlade s očakávaním*.

Obrázok 2. Tri kategórie PHV-SJL podľa pozície intervalového odhadu PHV-SJL

2 Report pridanej hodnoty vo vzdelávaní a jeho dotazník

Riaditelia stredných škôl, na ktorých sa maturuje zo slovenského jazyka a literatúry, dostali v júni 2015 diskrétne elektronickou poštou report s výsledkami PHV-SJL. S cieľom zistiť názor riaditeľov škôl na report, jeho užitočnosť, prínos a taktiež verifikovať model PHV-SJL bol vytvorený online dotazník, ktorý bol odoslaný spolu s reportom PHV-SJL. Pre lepšie pochopenie a využitie PHV-SJL, školy mali prístup k rozsiahlejšiemu manuálu o PHV-SJL, k Sprievodcovi výpočtom (Kaclík et al., 2015).

2.1 Report pridanej hodnoty vo vzdelávaní

Charakteristika – pridaná hodnota školy vo vzdelávaní v predmete slovenský jazyk a literatúra – bola zaslaná 694 riaditeľom stredných škôl. Má poslúžiť riaditeľom pri hodnotení výsledkov vzdelávania na ich škole.

Report nielen informoval o výsledku merania PHV-SJL danej školy, ale taktiež objasňoval výpočet PHV-SJL a spôsob zaradenia do kategórií. Graficky boli kategórie v reporte reprezentované pomocou svetiel semaforu:

- zelené svetlo = PHV-SJL nad úrovňou očakávania,
- oranžové svetlo = PHV-SJL v súlade s očakávaním,
- červené svetlo = PHV-SJL pod úrovňou očakávania.

Report ďalej obsahoval prehľadné tabuľky s počtami a výsledkami žiakov, ktorí boli zahrnutí do výpočtu PHV-SJL. Školy dostali výsledky za 3 obdobia, tj. pre maturantov z roku 2015, 2014 a 2013.

2.2 Dotazník k reportu pridanej hodnoty vo vzdelávaní

Dotazník bol anonymný a sprístupnený odo dňa zaslania reportu PHV-SJL, tj. 15. 6. 2015 do 17. 7. 2015. Aj keď bolo vyplnenie dobrovoľné, 3. 7. 2015 boli riaditelia opätovne na dotazník upozornení. Dotazník vyplnilo 158[2] riaditeľov stredných škôl zo 694, čo predstavuje návratnosť cca 23 %. Najviac odpovedí (32) sme zaznamenali deň po odoslaní reportov a v deň zaslania opätovnej výzvy k vyplneniu dotazníka (23).

Dotazník obsahoval 19 otázok: 16 s možnosťou výberu a 3 otázky s možnosťou krátkej odpovede. Otázky možno zaradiť do troch okruhov: výpočet, informácie a užitočnosť PHV-SJL:

- Okruh *VÝPOČET PHV-SJL* zahŕňa otázky charakterizujúce školu podľa priemerného výkonu žiakov v EČ MS, kategórií PHV-SJL, dostupnosti PHV-SJL za tri obdobia a porozumeniu prípadnej zmene kategórie.
- Školám bola garantovaná anonymita dotazníka, preto boli odpovede na tieto otázky formulované tak, aby nebolo možné jednoznačne identifikovať školu. Zároveň sme mohli použiť odpovede na ďalšie analýzy.
- Okruh *INFORMÁCIE o PHV-SJL* obsahuje otázky súvisiace s dôverou v štatistické modelovanie, mierou pozornosti venovanej reportu a aj Sprievodcovi výpočtom, záujmom o ďalšie informácie o PHV-SJL resp. o intervalový odhad PHV-SJL a ich súhlasom so zverejnením výsledkov na verejne dostupnom portáli.
- Okruh *UŽITOČNOSŤ PHV-SJL* má otázky o zrozumiteľnosti informácii v reporte a jeho prínose. Riaditelia mali možnosť napísať, v čom vidia prínos PHV-SJL, resp. ktoré informácie boli nejasné.

2.3 Reprezentatívnosť respondentov

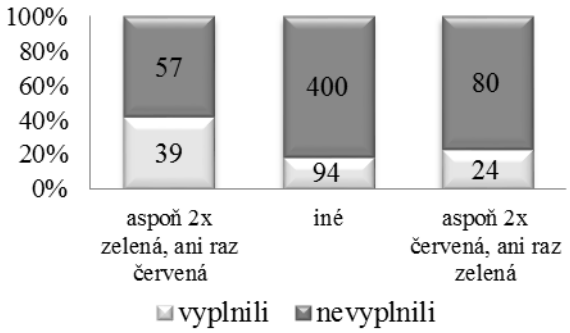
Dotazník vyplnilo 42 z 223 riaditeľov gymnázií a 115 z 471 riaditeľov ostatných stredných škôl. V dotazníku riaditelia zaradili svoju školu do jednej z troch možných typov PHV-SJL podľa dosiahnutých výsledkov PHV-SJL za 3 obdobia:

- škola aspoň 2x zelená, ale ani raz červená (pozitívne hodnotenie),
- škola aspoň 2x červená, ale ani raz zelená (negatívne hodnotenie),
- iné (neutrálne hodnotenie).

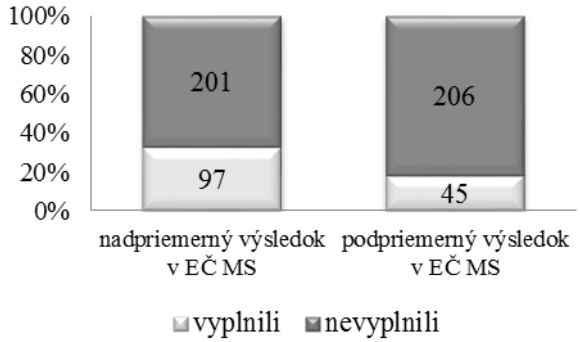
Návratnosť dotazníka podľa typu PHV-SJL je znázornená na obr. 2 a návratnosť podľa výsledku v EČ MS (nadpriemerný/podpriemerný) je zobrazená na obr. 3. Čísla označujú počet odpovedí v danej kategórii. Nadpriemerný výsledok v EČ MS u gymnázií je úspešnosť školy 64 % a viac, pri ostatných stredných školách je to 45 % a viac.

[2] Analyzovali sme len 157 odpovedí riaditeľov, pretože jedna odpoveď obsahovala vzájomne si odporujúce tvrdenia.

Reprezentatívnosť výberu[3] podľa druhu školy − gymnáziá, ostatné stredné školy − typu PHV-SJL a výsledku v EČ MS sme testovali *Fisherovým exaktným testom*, resp. *Pearsonovým chí kvadrát testom* na hladine významnosti $\alpha = 0,05$. Nulová hypotéza bola, že výber podľa druhu školy, typu PHV-SJL, výsledku v EČ MS je reprezentatívny. Reprezentatívnosť výberu nebola zamietnutá len v prípade druhu škôl (p-hodnota=0,12). V ostatných prípadoch, ako aj vidieť na obr. 2 a obr. 3, dotazník vypĺňali skôr riaditelia, ktorých škola bola aspoň dvakrát zelená (χ^2=21,432; p-hodnota<0,001; df=2) alebo dosiahla nadpriemerný výsledok v EČ MS (χ^2=15,191; p-hodnota<0,001; df=1).

Obrázok 2. Návratnosť dotazníka podľa typu PHV-SJL

Obrázok 3. Návratnosť dotazníka podľa výsledku v EČ MS

2.4 Základné výsledky dotazníka

Z výsledkov dotazníka vyplynulo, že riaditelia vnímajú report PHV-SJL pozitívne. Ďalšie výsledky sú sprehľadnené v kapitolách 2.4.1 a 2.4.2.

2.4.1 Základné výsledky dotazníka: INFORMÁCIE O PHV-SJL

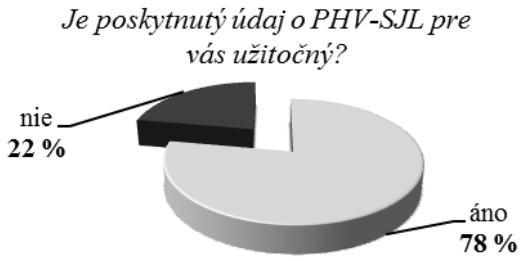
V otázkach, v ktorých sme sa pýtali na pozornosť venovanú reportu alebo ďalším vysvetľujúcim materiálom o PHV, 96 % respondentov uviedlo, že si prezreli report, a dve tretiny riaditeľov čítali aj rozsiahlejší manuál o PHV, Sprievodcu výpočtom. Len jedna tretina má záujem o ďalšie informácie.

Školy dostali report diskrétnou formou. Na otázku, či súhlasia so zverejnením výsledkov na verejne dostupnom portáli, 60 % percent odpovedalo kladne.

2.4.2 Základné výsledky dotazníka: UŽITOČNOSŤ PHV-SJL

Výsledky odpovedí na otázky o zrozumiteľnosti a užitočnosti reportu sú znázornené na grafoch, obr. 4 a obr. 5.

[3] Výber = riaditelia, ktorí vyplnili dotazník

Obrázok 4. Užitočnosť PHV-SJL

Obrázok 5. Zrozumiteľnosť reportu

Riaditelia report hodnotili pozitívne. Údaj o PHV-SJL bol pre nich užitočný a informácie v reporte zrozumiteľné. 83 riaditeľov využilo možnosť napísať, v čom vidia užitočnosť reportu. Ich odpovede sme zhrnuli do 5 oblastí. V zátvorke za oblasťou je uvedený jej percentuálny výskyt[4]:

1) Spätná väzba (47 %)
2) Ocenenie zohľadnenia vstupných vedomostí žiakov (31 %)
3) Porovnanie s inými školami, ročníkmi (22 %)
4) Podklad pre rozhodnutia do budúcnosti (19 %)
5) Podnet na hľadanie príčin daného stavu (13 %)

Ako prínos PHV-SJL väčšina respondentov uviedla, že vyučujúci má spätnú väzbu, vidí progres alebo regres svojich žiakov:

… je dobré vidieť, či nastal pokrok alebo regres vzhľadom na testovanie spred 4 rokov v T9. Je zaujímavé sledovať, keď prijmeme lepších žiakov, či si svoju úroveň udržia.

… vieme ako škola, či sme dostatočne pracovali na zhodnocovaní výsledkov žiakov. Je to určitý ukazovateľ systematickej práce a východisko pri plánovaní metód a techník učenia.

Školy kladne hodnotili snahu zohľadniť vedomostnú úroveň žiakov na začiatku strednej školy:

… sme presvedčení, že PHV prispeje k vyššej miere objektivity pri hodnotení kvality stredných škôl… úplne sa stotožňujem s tým, čo sa uvádza v publikácii Pridaná hodnota školy vo vzdelávaní v predmete slovenský jazyk a literatúra Sprievodca výpočtom, a to skutočnosť, že PHV zohľadňuje tiež úroveň žiakov na vstupe, prípadne ďalšie faktory, ktoré škola nemôže ovplyvniť…

Pozitívne je, že školy s negatívnym hodnotením PHV-SJL chcú riešiť ich momentálny stav, prijímať opatrenia a zlepšovať sa:

… hlbšie analyzovať výsledky zo SJL, hľadať prostriedky na zlepšenie s cieľom dostať sa do zeleného svetla.

[4] Ide o percento z 83 krátkych odpovedí riaditeľov.

...učitelia SJL majú možnosť porovnať študijné výsledky žiakov - zlepšenie/zhoršenie výkonu. Na základe toho podrobnejšie analyzovať príčiny úspechu/neúspechu žiakov a vplyv vyučujúceho na danú skutočnosť.

2.5 Analýza odpovedí dotazníka

Táto kapitola je venovaná štatistickým analýzam odpovedí respondentov. Stanovené hypotézy boli testované Pearsonovým chí kvadrát testom, prípadne Fisherovým testom, na zvolenej hladine významnosti α=0,05.

2.5.1 Vplyv výsledkov PHV-SJL školy na odpovede riaditeľov

Ak niekto dostane priaznivé hodnotenie, má tendenciu spätne hodnotiť test, výskum a pod. viac pozitívne na rozdiel od ľudí, ktorí dosiahli negatívne hodnotenie. Tento aspekt správania sme overovali na vzťahu názorov riaditeľov, ktorých školy dosiahli pozitívne, neutrálne a negatívne hodnotenie PHV-SJL, a ich postojov k užitočnosti reportu, poskytnutiu intervalového odhadu a zverejneniu výsledkov na verejne dostupnom portáli.

Očakávali sme rozdiely najmä v sprístupnení výsledkov verejnosti, kde sa intuitívne dá predpokladať, že školy s nadpriemernými výsledkami sa chcú pochváliť a naopak, školy s negatívnymi výsledkami nemajú tendenciu ukazovať svoje hodnotenie.

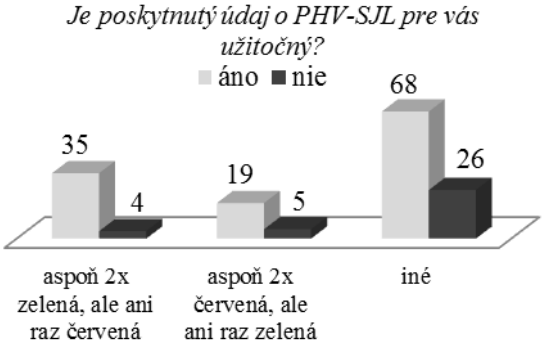
Odpovede riaditeľov podľa typu PHV-SJL na tri otázky sú sprehľadnené na grafoch (obr. 6, obr. 7, obr. 8).

Testovali sme nasledovné hypotézy:

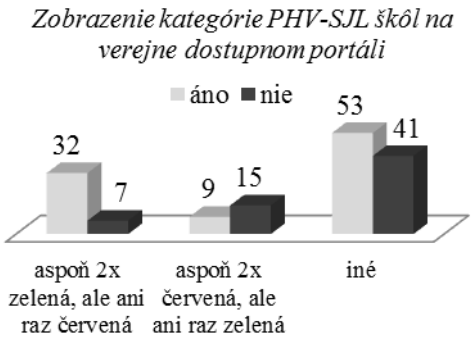
H_{01}: Nie sú rozdiely medzi riaditeľmi škôl v názore na užitočnosť podľa typu PHV-SJL školy.

H_{02}: Nie sú rozdiely medzi riaditeľmi škôl v názore na zverejnenie kategórie PHV-SJL na verejne dostupnom portáli podľa typu PHV-SJL školy.

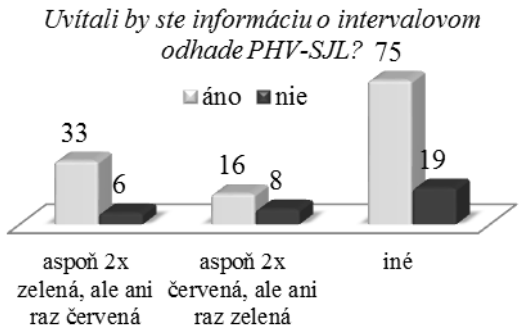
H_{03}: Nie sú rozdiely medzi riaditeľmi škôl v názore na zobrazenie intervalového odhadu podľa typu PHV-SJL školy.

Obrázok 6. Užitočnosť PHV-SJL vs. typ PHV-SJL

Obrázok 7. Súhlas so zobrazením PHV-SJL na verejnom portáli vs. typ PHV-SJL

Obrázok 8. Intervalový odhad PHV-SJL vs. typ PHV-SJL

Hypotéza o zverejnení kategórie PHV-SJL bola zamietnutá (χ^2=13,461; p-hodnota=0,001; df=2). Vidieť to aj na obr. 8. Väčšina škôl (82 %) s pozitívnymi výsledkami PHV-SJL by súhlasila so zverejňovaním výsledkov na verejne dostupnom portáli oproti školám s negatívnymi výsledkami PHV-SJL, kde sa so zverejnením výsledkov stotožnilo len 37,5 %.

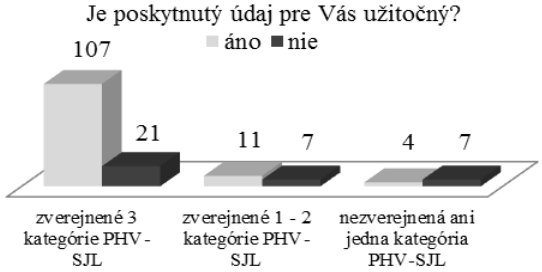
Naopak, riaditelia, ktorí vyplnili dotazník, považujú report za užitočný alebo neužitočný bez ohľadu na ich výsledky PHV-SJL (χ^2=4,854; p-hodnota=0,088; df=2). Rovnako je to aj so zverejnením intervalového odhadu, nulová hypotéza nebola zamietnutá (χ^2=2,975; p-hodnota=0,226; df=2).

2.5.2 Názory riaditeľov na užitočnosť reportu PHV-SJL

Report PHV-SJL obsahoval 3 kategórie PHV-SJL. Mohlo sa stať, že pre niektoré z období nebolo možné kategóriu vypočítať. To sa stalo v prípade, ak žiakov spĺňajúcich podmienky pre zaradenie do modelu PHV-SJL zostalo na škole 10 alebo menej, príp. ak škola zmenila organizačnú štruktúru. V otázke ohľadom počtu období, pre ktoré im bola vypočítaná PHV-SJL boli ponúknuté tri možnosti:

- kategória PHV-SJL bola zverejnená pre všetky 3 obdobia,
- kategória PHV-SJL bola zverejnená pre jedno alebo 2 obdobia,
- kategória PHV-SJL nebola zverejnená ani pre jedno obdobie.

Zastúpenie odpovedí podľa hodnotenia užitočnosti a zároveň počtu zverejnených kategórií sprehľadňuje graf na obr. 9. Na grafe možno pozorovať, že riaditelia škôl, pre ktoré bola kategória PHV-SJL zverejnená viackrát, mali tendenciu skôr považovať report za užitočný. Významnosť rozdielov potvrdil aj Fisherov test (p-hodnota <0,001).

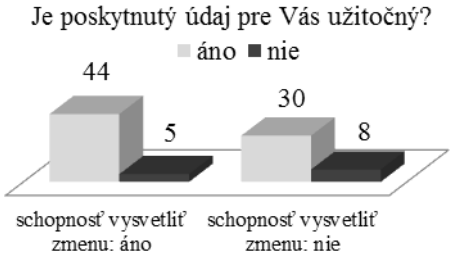
Obrázok 9. Užitočnosť PHV-SJL vs. počet zverejnených PHV-SJL

Výsledok je v súlade s prirodzeným očakávaním. Poslúžil nám aj pri nasledujúcej analýze – analyzovali sme v nej len odpovede tých škôl, kde bola PHV-SJL reportovaná pre všetky 3 obdobia. Celkovo takýto report dostalo 515 škôl. Na 331 z nich došlo aspoň raz k zmene kategórie, z nich 87 odpovedalo na dotazník.

Zmena kategórie z roka na rok môže odrážať reálnu zmenu na škole napr. zmenu vyučujúceho alebo rozdielnu motiváciu žiakov v jednotlivých ročníkoch. Môže byť však spôsobená aj nedokonalosťou štatistického modelu. Zaujímalo nás preto, či si riaditelia na školách, kde k zmene kategórie došlo, vedia túto zmenu vysvetliť. Stanovili sme nasledujúcu hypotézu:

H_{04}: Názor na užitočnosť reportu PHV-SJL a schopnosť vysvetliť zmenu kategórie PHV-SJL sú nezávislé.

Na overenie platnosti hypotézy sme použili chí kvadrát test, nulová hypotéza nebola zamietnutá (χ^2=1,982, df=1, p-hodnota=0,159). Počty odpovedí podľa hodnotenia užitočnosti reportu a zároveň porozumenia zmene sú vyznačené na grafe na obr. 10.

Obrázok 10. Užitočnosť PHV-SJL vs. schopnosť vysvetliť zmenu

Hoci podiel negatívnych odpovedí vzhľadom na užitočnosť reportu je vyšší v prípade škôl, kde si riaditelia nevedia vysvetliť zmenu v kategórii, nepomer v zastúpení jednotlivých skupín podľa dvoch zvolených kritérií nie je dostatočne presvedčivý na zamietnutie nulovej hypotézy na hladine významnosti 0,05. Dôvodom môže byť nízka sila chí kvadrát testu pri nízkom počte analyzovaných respondentov (Evans & Rooney, 2014, s. 134) alebo vplyv nezohľadnenej premennej, napr. typu PHV-SJL. Prítomnosť pozitívneho hodnotenia užitočnosti reportu aj v prípade, že zmena nie je riaditeľovi zjavne zrozumiteľná, však naznačuje, že títo riaditelia sa na výsledky PHV-SJL spoliehajú.

2.6 Limity dotazníka

Medzi základné nedostatky tejto štúdie patrí nízka návratnosť dotazníkov. Jedným z jej dôvodov bolo obdobie zberu odpovedí, ktoré zachytilo koniec školského roka a začiatok prázdnin, teda obdobie, kedy majú riaditelia škôl veľa povinností. S nízkou návratnosťou čiastočne súvisí aj nereprezentatívnosť výberu. V kapitole 0 sme ukázali, že analyzovaný samovýber riaditeľov nie je reprezentatívny vzhľadom na typ PHV-SJL a výsledok v teste EČ MS. Tendenciu odpovedať mali riaditelia zo škôl s pozitívnym hodnotením podľa PHV-SJL a s nadpriemernou úspešnosťou v EČ MS. Dotazník bol anonymný s cieľom umožniť riaditeľom vyjadriť svoj názor bez obáv zo sankcií. Zachovanie anonymity však malo za dôsledok, že sme pri analýzach boli odkázaní len na hrubé delenie škôl podľa zvolených kritérií. Nakoniec, v dotazníku neboli zaradené otázky zamerané na overenie pochopenia výpočtu PHV-SJL a tvorby jej kategórie. Otázky v dotazníku týkajúce sa miery venovanej

pozornosti reportu a sprievodnému vysvetľujúcemu materiálu s mierou pochopenia môžu súvisieť, rozhodne však neoverujú to isté.

3 Záver

Celkovo na základe odpovedí riaditeľov môžeme konštatovať, že medzi respondentami, ktorí sa zapojili do dotazníka k reportu PHV-SJL, prevládalo jeho pozitívne prijatie. Až 78 % riaditeľov považuje informácie v reporte za užitočné a 79 % by uvítalo ešte podrobnejšiu informáciu o PHV-SJL – okrem kategórie aj jej intervalový odhad. V súvislosti s týmto je však vhodné pripomenúť zaujímavé zistenia zo zahraničia. McCaffrey a Hamilton (2007) v štúdii z pilotného projektu zavádzania PHV v Pensylvánii uvádzajú výsledky dotazníka adresovaného osobám povereným administráciou reportov v jednotlivých okresoch a tiež riaditeľom a učiteľom. Z ich odpovedí vyplýva rozdiel medzi teoretickým pohľadom na užitočnosť reportov PHV a realitou. Napr. až 81 % administrátorov uviedlo, že informácie v reporte PHV pomáhajú pedagógom komunikovať s rodičmi viac efektívne o progrese ich detí. S tým istým tvrdením ale súhlasilo len 27 % riaditeľov a len 10 % riaditeľov aj potvrdilo, že informácie z reportu aspoň mierne využíva v komunikácii s rodičmi. Na možný rozpor medzi odpoveďami učiteľov či riaditeľov a realitou na školách upozorňujú aj Saunders a Rudd (1999). Vo svojej štúdii Saunders (2000) uvádza kľúčové faktory, ktoré ovplyvňovali použitie informácií z reportov PHV na školách v Anglicku. Rozhodujúca bola podpora vedenia školy, ich využitie záviselo od času, ktorý bola škola zapojená v projekte, školy potrebovali pomoc s interpretáciou výsledkov. Záujem o PHV bol vyšší, ak jej výsledky stavali školu do lepšieho svetla ako výsledky záverečných testov.

Len 23 % riaditeľov zo 694 využilo možnosť vyjadriť svoj názor na report PHV-SJL. V porovnaní s návratnosťou uvedenou v štúdii z Pensylvánie (McCaffrey & Hamilton, 2007) a Anglicka (Fitz-Gibbon, 1997), kde bola v prípade riaditeľov stredných škôl 58 % a 43 %, je nižšia. Je to pochopiteľné, ak si uvedomíme, že pred zaslaním reportu zásadnejšia komunikácia so školami neprebiehala a drvivá väčšina škôl sa o reporte PHV dozvedela, až keď ho dostala. Nízka návratnosť môže tiež byť spôsobená množstvom povinností riaditeľov a pedagógov. Ak má byť úsilie spojené s výpočtom PHV efektívne, bude nevyhnutné hľadať prostriedky, ako zvýšiť informovanosť riaditeľov a učiteľov a zapojiť ich to tohto procesu. Komunikácia so školami je totiž pri prijatí PHV zásadná (Fitz-Gibbon, 1997).

Učitelia ocenili vznik nového indikátora, ktorého ambíciou je odhadnúť PHV-SJL školy na základe progresu jej žiakov v predmete SJL od nástupu do školy po jej ukončenie. Hoci idea PHV je jednoduchá a logická, jej realizácia nie. Samotný výpočet PHV nie je dostatočne spoľahlivý na to, aby sa na základe neho stanovovali vážne opatrenia (Ballou, 2002). V tejto forme – zahrňujúcej len kategórie PHV – môže report školám poskytnúť upresňujúcu informáciu k jej výsledkom v testoch EČ MS zo SJL. Našou snahou bolo, aby reporty pomohli školám pri autoevelvácii a ak navrhnutý nový indikátor bol užitočný pre školy, úsilie spojené s výpočtom PHV stojí za to.

Literatúra

Ballou, D. (2002). Sizing up test scores. *Education next*, Summer 2002, 10-15. Dostupné z http://educationnext.org/files/ednext20022_10.pdf.

Evans, A. N. & Rooney, B. J. (2014). Selecting Research Participants. In *Methods in Psychological Research* (3th Ed.) (125−139). Los Angeles: SAGE Publications.

Dostupné z https://uk.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/57599_Chapt_6__Evans_Methods_in_Psychological_Research_3e.pdf.

Fitz-Gibbon, C. T. (1997). *Final report : Feasibility studies for a national system of Value Added indicators*. Durham, Englad: University of Durham. Dostupné z http://www.cem.org/attachments/publications/CEMWeb009%20Feasibility%20Study%20Nat%20System%20VA%20Indicators.pdf.

Kaclík et al. (2015). *Pridaná hodnota školy vo vzdelávaní v predmete slovenský jazyk a literatúra: Sprievodca výpočtom*. Bratislava: NÚCEM. Dostupné z http://www.etest.sk/data/att/490.pdf.

McCaffrey, D. F. & Hamilton, L. S. (2007). *Value-Added Assessment in Practice: Lessons from the Pennsylvania Value-Added Assessment System Pilot Project*. Santa Monica, CA: RAND.

McPherson, A. (1992). *Measuring Added Value in Schools* (NCE Briefing 1). London: National Commision on Education. Podľa: Saunders, L., & Rudd, P. (1999). Schools' Use of 'Value-Added' Data: A Science in the Service of an Art?. Prezentované na British Educational Research Association Conference, University of Sussex, at Brighton, 2-5 September, 1999.

Saunders, L. (2000). Understanding Schools' Use of 'Value-Added' Data: The Psychology and Sociology of Numbers. *Research Papers in Education*, 15(3), 241–258. Podľa: McCaffrey, D. F., & Hamilton, L. S. (2007). *Value-Added Assessment in Practice: Lessons from the Pennsylvania Value-Added Assessment System Pilot Project*. Santa Monica, CA: RAND.

Saunders, L. & Rudd, P. (1999). *Schools' Use of 'Value-Added' Data: A Science in the Service of an Art?* Prezentované na British Educational Research Association Conference, University of Sussex, at Brighton, 2−5 September, 1999. Dostupné z http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/000001110.htm.

Kontakt

RNDr. Mária Kolková, Ph.D.

Mgr. Jana Trajová

Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania
Žehrianska 9, 851 07 Bratislava
pracovisko Röntgenova 26, 851 01 Bratislava

e-mail: maria.kolkova@nucem.sk

e-mail: jana.trajova@nucem.sk